

ИЗВЕСТИЯ НА НАРОДНИЯ МУЗЕЙ-ВАРНА

КНИГА IX (XXIV)

BULLETIN
DU MUSÉE NATIONAL
DE VARNA

TOME IX (XXIV)

1973

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО — ВАРНА

του "Ιστρου ποταμού et des événements liés à la guerre bulgaro-magyare sous le roi Si-méon (894—896), afin de nous convaincre qu'à cette époque la Dobroudža faisait égale-ment partie intégrante de l'Etat bulgare.

Pour ce qui est de la position adoptée par la bysantologue française H. Ahrweiler et selon laquelle Byzance aurait eu à la fin du IXe siècle Lykostomion, sur le Danube, comme base permanente de sa flotte, nous devons remarquer que ce n'est qu'une hypothèse d'ailleurs bien peu convaincante. Ce point de vue ne saurait, par conséquent, être utilisé comme argument en faveur de la présence en Dobroudža de Byzance pour la pério-de allant de 864 à 971.

L'opinion exprimée par P. Diaconu au sujet du sort réservé à la Dobroudža subsé-quentement à l'insurrection des comitopules, se trouve également inadmissible. En aucun cas le rempart de pierres élevé entre Constanța, sur la mer Noire, et Axiopolis, sur le Danube, ne divisait la Dobroudža en deux parties, l'une au Sud — bulgare, et l'autre au Nord — byzantine. Ainsi qu'en témoignent certaines sources écrites, l'Etat bulgare avait réussi à libérer non seulement la Dobroudža, mais aussi une certaine partie des terres situées au-delà des bouches du Danube.

L'opinion émise sur l'origine et le rôle de la forteresse même ne saurait être aussi admise. Une série d'arguments et de considérations tels le genre de la construction qui se trouve identique à celui de Pliska, de Preslav et de Drăster, l'aménagement et la dis-position même de la forteresse réfutent la thèse qui consiste à dire que ce serait une for-teresse byzantine, destinée à abriter la flotte de Byzance et à défendre l'accès de Drăster — capitale du thème de Paristrion. Ce serait plutôt une forteresse-résidence édiflée par l'Etat bulgare au cours du IXe siècle, pouvant être très vraisemblablement identifiée au «Glorieux Manoir du Danube» d'Omourtag dont il est fait mention sur une inscription lapidaire du même souverain, à Tărnovo.

En dehors de ces remarques critiques, l'ouvrage des deux archéologues roumains est grand d'intérêt pour tous les archéologues et historiens médiévistes.

ГРЕШКИ И ПРОПУСКИ В ЕДНА ЕТНОГРАФСКА КАРТА НА ЮЖНА ДОБРУДЖА

А р а М а р г о с

Преди известно време под редакцията на Божидар Божигов Етнографският институт и музей при БАН издаде труда на Христо Вакарелски «Добруджа», посве-тен на материалната култура на българското население в този край.¹ Авторът на книгата е един от най-добрите специалисти у нас в областта на етнографията. В ре-зултат на теренни проучвания в над 40 селища Хр. В. дава подробно описание на основните поминъци на добруджанското население и свързаните с тях материали от веществената култура, на обработката на суровите материали, а също така на облеклото и храната. Книгата съдържа 21 таблици, богат фотоснимков материал (188 броя) и една карта на етнографските групи в Южна Добруджа.

С настоящите редове бихме искали да се спрем върху някои грешки и пропуски, допуснати в етнографската карта.

Тя е озаглавена «Карта на етнографските групи на населението в Южна Добруд-жа през 1913 г.». Първото ни възражение е, защо е трябвало да се даде картината на Южна Добруджа през 1913 г., а не след 1940 г., когато са извършени основната част от проучванията, изложени в труда, върху вече значителни промени, станали по отноше-ние етнографските групи, населяващи този район на България. Това се е налагало, още повече като се вземе предвид, че за 1913 г. има подробна карта от Ст. Романски.²

¹ Х р. В а к а р е л с к и, Добруджа — материали към веществената култура на българите през периода на капитализма, София, 1964 г., 240 стр.

² С т. Р о м а н с к и, Народописна карта на нова ромънска Добруджа, Сп. БАН, XI, 1915, приложение.

От друга страна, Хр. В. е дал в картата административното деление на Южна Добруджа след 1940 г., тъй като до 1913 г. не съществуват Аккаджиларска (Дуловска) и Касъмска (Ген. Тошевска) околия, а техните села са към Силистренска, Тутраканска, Разградска и съответно към Добричка и Балчишка околия. А щом се отразява положението в 1913 г., би следвало да бъдат означени в картата селата: Бръшлян, Савин (Джеферово), Сегар (Джеферлер), Прелез (Юнузлар), Веселец (Шереметкьой), Сушево (Каракоджалар), Бисерци (Настраджън) и Гълъбари (Касчилар) към бившата Тутраканска околия, Тодсрово (Юклий) и Делчево (Ферхатлар) към бившата Силистренска околия, Векилски (Печели), Радан войвода (Бурханлар), Пет могили (Бештепе), Цани Гинчево (Кючук Ахмед), Тодср Икономово (Махмузли), Боймир (Силистра бохчалар), Гусла (Даулджилар), Средковец (Салтъклар), Загориче (Чобан Насуф), Браничево (Шарвии), Пристое (Юсуфханлар) и Каолиново (Шумну бохчалар) към бившата Куртбунарска (Тервелска) околия, Ген. Киселово (Емиркьой), Страхил (Коркут), Звънец (Чанлар), Ботево (Юшенли), Бояна (Кокарджа), Оборище (Семет), Кладенчево (Карабунар, сега изс.) и Богомил (Ерменли, сега изс.) към бившата Добричка околия.³

Преди да се спрем върху това, доколко вярно са стразени етнографските групи в картата, налага се да отбележим, че е пропуснато да бъдат отбелязани селата: Каранасуф (сега изс.), Балчишко, Прогорелец (Янъклар), Белоклас (Богдалий), Малджилар (сега слято с гр. Ген. Ташево), Кладенци (Пирлионово), Орешник (Пирли даулджилар махле), Ембие махле (сега изс.) и Курумахле (сега изс.), Добричко, Бащина (Пътраклин), Красногор (Делисуфлар), Рахман Ашиклар (сега изс.), Ибрям махле (сега изс.), Боил (Емирлер), Малък Звенимир (Айваткьой), Печеняга (Селски буджак, сега слято със с. Окорш), Силистренско. Не са посочени старите имена на селата: Малина — Голям Чорал, Житен — Богдайль Чамурлий, Долен извор — Долен Мусубей или Чифлик Мусубей, Перловци — Пирли ени махле, Добричко, и Йорданово — Голубина, Чаталджа, Главан — Алифак, Татарина — Татардже, Старо село — Стар (Ески) Смил, Раздел — Орманкьой, Силистренско. Не са дадени новите имена на селата: Малък Алъккьей — Сливсвец, Добричко, Чанакчилар — Паничаре и Дураклар — Ген. Цонкьов, Силистренско. Старото име на с. Герун е Саръмеше (а не Сърмеше). Невесто име на с. Велково не е Великово, а старото е Карашкьой (а не Карабашкьой). Разместени са старите имена на селата Полк, Златев и Липница, Силистренско, съществено Стеян Михайляно и Николай Филипеску, които впрочем, както и Бегсерго (Грамсте), Изгрев (Багатур, Резоаре (сега изс.), Полк, Ламбриново (Фрашари), Ценович (Ген. Прапорджеску), Ген. Попово (Реджели Михай), Силистренско и Св. Никска (Свѣите Никола), Балчишко, не съществуват през 1913 г., а са основани през румънското владичество.

Многобройни са и печатните грешки, допуснати в имената на някои села: Гаргълък вм. Гаргалък (с. Вранино), Мурсулкьей вм. Мурсалкьой (с. Търновка), Карлъбей вм. Карлъбей кьой (с. Преспа), Етимчели вм. Етимели (с. Сираково), Хасаркуюсу вм. Хасъркуюсу (с. Рогозина), Хошлъджа кьой вм. Хашлъджа кьой (с. Присад), Перликьой вм. Пирликьой (с. Градница), Пирли джеми махле вм. Пирли джамма махле (с. Борачево), Куюджик вм. Куюджук (с. Дебрене), Съръджа вм. Саръджа (с. Валог), Карабаш вм. Карабашлъ (с. Войсил), Фъндаклин вм. Фъндъклин (с. Лесково), Сара Неби вм. Сарънеби (с. Балик), Хасакъоселер вм. Хасъкъсселер (с. Телериг), Добричко, Базаргян вм. Базиргян (с. Милетич), Сифийци вм. Софийци (бв. Чаушмахле), Дауджилар вм. Даулджилар (с. Падина), Сарсанлър вм. Сарсънлар (с. Зафирово), Дуранлар вм. Дураклар (Ген. Цонково), Чейрекчи вм. Чийрекчи (с. Прохлада), Казълбурун вм. Къзълбурун (с. Руйно), Козгунлук вм. Кузгунлук (с. Антимово), Силистренско.

Авторът отбелязва в картата си и села, населени с турци. При това положение картата излиза извън етнографските си рамки, а включва и етнически групи. Редно би било тогава да се дадат и другите етнически групи, които населявали Южна Добруджа в 1913 г.: татари, цигани, немци, руснаци, арменци, евреи. Невярно е представено разпространението на турското население в Южна Добруджа, тъй като през 1913 г. то е живяло в значително повече села. Явно по недоглеждане гагаузките села са означени в картата със същия знак, както за турските села (с. Българево, с. Горичане, с. Божурец). По начало неправилно е да се отнасят гагаузите към отделна етническа група, както прави авторът (стр. 4 от труда). Макар техният произход все още да е дискуссионен, етнографската им близост с българското население е безспорна. В картата не са отбелязани като населени с гагаузи селищата: Могилище (Юзгюбен

³ Вж. Резултати от преброяване на населението на царство България на 31 декември 1910 година; също у Ст. Романски, цит. съч., с. 63—64.

лик), Нейково (Каралар), Горичане (Ялъючорман), Пор. Чунчево (Язджълар), Камен бряг (Кая бей кьой), Раковски (Сеид Ахмед), Каварна, Храброво (Хамзалар), Ген. Кантарджиево (Чаушкьой), Балчишко и Приморци (Каракурт), Добричко.

В етнографско отношение българското население в Добруджа Хр. В. разделя на три групи: полянци, към които слага гребенците, шиковците, както и хърцоите и «арнаутите» от Разградско; старопланинци — балканджии от Котленско и Еленско; тракийци, към които причислява глванци, «сливенци-ямболци» и «тракийци, живели до 1941 г. (sic!) в Сев. Добруджа».

Неправилно е според нас да се поставят под един знаменател шиковците и гребенците. Единствено гребенците, които са старовремски жители в Южна Добруджа, са известни под името полянци, а шиковците са новопреселено население от първата половина на XIX век, дошли от Провадийско, където са познати под името съртоци. Не могат да бъдат наречени полянци и хърцоите и «арнаутите» от Разградско. Като обединително име по-сполучливо би било да им се даде хърцои.⁴

Към старопланинците Хр. В. поставя само котленци и еленчани, а пропуска вайковците от източностаропланинските села Голица, Еркеч (дн. Козицино) и Копаран (дн. Порой), които населяват ред добруджански села. Авторът явно не е на ясно къде са разположени тези села, тъй като в труда си отбелязва, че към старопланинците спадат и «еркечените от Еленско и по на запад» (стр. 4). В резултат на тази неосведоменост Хр. В. е означил с. Дебрене като населено с еленчани, докато то се състои почти изцяло от еркечани и голичани.⁵

Неприемливо е поставянето към тракийците на преселниците от Северна Добруджа и Бесарабия, понеже «основната им маса е тракийска». Добре е известно, че всред северодобруджанските и бесарабските българи има голяма смесица от етнографски групи като хърцои от Разградско, Шуменско, Преславско, Новопазарско и Провадийско, гагаузи, балканджии, а също така от различни части на Югоизточна България, Източна Тракия и др. Изследванията на Л. Милетич,⁶ А. Иширков,⁷ Ст. Романски,⁸ М. Арnaudов,⁹ Й. Титоров,¹⁰ Н. С. Державин,¹¹ Вл. Дякович,¹² И. Мещерюк¹³ и други автори дават възможност за едно по-детайлно разграничение в етнографско отношение на това българско население, част от което се заселва след Освобождението в Южна Добруджа.

Несполучливо е, струва ни се, означаването с термина «неопределен произход» на селата, в които българското население произхожда от различни места, който по съдържание се покрива до известна степен с тоя на следващата група села, означени като «непроучени». Напротив, произходът на това българско население е напълно определен и ако Хр. В. не е имал данни за неговия произход, по-добре би било да ги означава като «с разнороден произход» или да ги причисли към групата «непроучени».

В основни линии при изработването на своята «Етнографска карта», Хр. В. е ползвал картата на Ст. Романски и труда на Л. Милетич — «Старото българско население в Североизточна България». За съжаление той не само че не е допълнил с нови данни картата си, но е допуснал ред грешки при ползването на горните два труда, които се отличават със своята прецизност и точни сведения. Така с. Татарница, Силистренско, е означено у Хр. В. като турско, а то е руско (липовани).¹⁴ Като турско е

⁴ Л. Милетич (Старото българско население в Североизточна България, София, 1902, стр. 58 сл.) ги обозначава под името хърцои (полянци), като за общ белег взема характерната двупрестилчена женска носия, но на друго място (стр. 34) отбелязва, че това население «на някоя (к. м. А. М.) места минава под името «полянци». Разграничението, което ние предлагаме, се налага още повече, че в случая хърцоите и «арнаутите» от Разградско и шиковците от Провадийския сърт се явяват в Добруджа вече не като «ерлии», а като нови заселници.

⁵ Л. Милетич, цит. съч., стр. 150.

⁶ Л. Милетич, цит. съч., стр. 167—175.

⁷ А. Иширков, Ромънска Доброжа, сп. Български преглед, год. V, 1898, кн. 3 и 4.

⁸ Ст. Романски, Народностен характер, сб. Добруджа, София, 1918 г., стр. 235—280.

⁹ М. Арnaudов, Северна Добруджа — етнографски наблюдения и песни, СбНУ, XXXV, 1923, стр. 2—37.

¹⁰ Й. Титоров, Българите в Бесарабия, София, 1903 г.

¹¹ Н. С. Державин, Болгарския колонии в России, СбНУ, XXIX, 1914 г.

¹² Вл. Дякович, Българска Бесарабия, София, 1918 г.

¹³ И. Мещерюк, Переселение болгар в Южную Бессарабию 1828—1834 г., Кишинев, 1965 г.

¹⁴ Л. Милетич, стр. 165; Ст. Романски, стр. 102.

означено и с. Радецки (Калимок), Тутраканско, а всъщност през 1913 г. то е населено с румънци и българи.¹⁵ Същата грешка е допусната със селата: Безводица (всъщност българи от Източна Тракия),¹⁶ Котленци (българи, нови пришълци след 1878 г.),¹⁷ Антимово (българи от Лозенградско),¹⁸ Нанево (чифлик, в който няма нито един турчин),¹⁹ а Ангелово, Сокол и Кардам са населени с татари.²⁰ В Прохлада наред с турците (461 души) има новозаселени българи от разни места (232 души).²¹

Изобилствуват и точно обратни грешки — турски и татарски села са означени като български: Светлик (татари), Стефан Караджа (в Силистренско), Златоклас, Ефр. Бакалово, Тертер, Ножарово, Капиново, Момчил (татари), Чехлари, Каблешково, Търновци, Грънчарово, Врачанци (турци и татари).²² Почти чисто турски са селата: Звездел, Колобар, Таслаково, Голубина, Правда, Чуковец, Яребица.²³

Грешки има и при етнографското идентифициране на българското население в ред селища. Така населението на с. Смин е посочено от Хр. В. като котленци, а то е всъщност вайковци (голичани и еркечани).²⁴ Село Сноп, посочено с население от «неопределен произход», е населено с българи от Северна Добруджа, преселени след 1878 г.²⁵ Такива има и в селата Красен, Преселенци и Долен извор,²⁶ посочени като «тракийски», а в с. Узово, означено от Хр. В. с население от Северна Добруджа, има българи, дошли от Тракия след 1878 г.²⁷ В с. Лесково (посочено като населено с тракийци), Овчарово (неопределен произход), Черна (неопределен произход), Кап. Димитрово (тракийци) има заселници от Северна Добруджа, дошли след 1878 г.²⁸ В Лозница (заселници от Сев. Добруджа) има и стари заселници, дошли след Руско-турската война от 1828/29 г.,²⁹ Полк. Минково (непроучени) — тракийци, дошли след 1828/29 г.,³⁰ Гол. Смолница (главанци) — от севернодобруджанските села Каталой³¹ (главно съртовци от селата Равна и Кривня, Провадийско)³² и Еникьой, Бабадагско («заралийци» от Старозагорско).³³ «Неопределеното по произход» население на с. Козлодуйци се състои всъщност от котленци и най-вече българи от селата Чинели, Башкьой, Бештепе и Еникьой — Северна Добруджа, дошли след 1878 г.,³⁴ а на Коларци — главанци и ямболци от с. Канлия — Северна Добруджа.³⁵ Бистра (тракийци и шиковци) е всъщност населено с хърцои от Разградско, преселени от с. Бабук, Силистренско.³⁶

Селата Срацимир (гребенци и шиковци), Бръчма (шиковци и тракийци) и Българка (шиковци и тракийци) са всъщност населени с хърцои и «арнаути» от Разградско.³⁷ Смилец (шиковци) и Царевдол (неопределен произход) — също с хърцои от Разградско.³⁸ В с. Малък Преславец (полянци) има по-точно гребенци,³⁹ а в Проф. Иширково (полянци) са заселници от околните села и българи от Сев. Добруджа и Румъния.⁴⁰ В Добротица (полянци и тракийци) — полянците са гребенци, тракийци

¹⁵ Р о м., стр. 83.

¹⁶ М и л., стр. 158; Р о м., стр. 101.

¹⁷ Р о м., стр. 107.

¹⁸ М и л., стр. 167; Р о м., стр. 68.

¹⁹ Р о м., стр. 102.

²⁰ Р о м., стр. 100, 102, 105.

²¹ Р о м., стр. 108.

²² Р о м., стр. 66, 69, 70, 71, 88, 92, 93, 95, 96, 97, 105, 107.

²³ Р о м., стр. 66, 70, 71, 74, 78, 102—103, 108.

²⁴ М и л., стр. 154.

²⁵ Р о м., стр. 81.

²⁶ Р о м., стр. 85, 96, 108.

²⁷ М и л., стр. 158; Р о м., стр. 104.

²⁸ М и л., стр. 158; Р о м., стр. 75, 79, 80, 104—105.

²⁹ М и л., стр. 158; Р о м., стр. 77.

³⁰ М и л., стр. 158; Р о м., стр. 82.

³¹ М и л., стр. 157.

³² М. А р н а у д о в, цит. съч., стр. 25.

³³ М и л., стр. 157 и 173.

³⁴ М и л., стр. 157.

³⁵ М и л., стр. 166.

³⁶ М и л., стр. 166, 164.

³⁷ М и л., стр. 164 и 165. Вж. също Л. М и л е т и ч, «Арнаутите» в Силистренско и следи от носовки в техния език, ПСп, 61, 1900, стр. 626.

³⁸ М и л., стр. 164 и 167.

³⁹ М и л., стр. 162.

⁴⁰ Р о м., стр. 89.

няма, а има «арнаути» от Разградско.⁴¹ В с. Белица (гребенци и тракийци от Северна Добруджа) преселници от Северна Добруджа няма,⁴² а в с. Войново (тракийци от Северна Добруджа), наред с които има и българи от околните села.⁴³ В с. Кайнарджа (гребенци), наред с които има и голичани и еркечани от с. Левски и Николаевка, Варненско.⁴⁴ В с. Ситово (гребенци) има и заселници българи от околните села,⁴⁵ а в с. Айдемир тракийци няма, а полянците са хърцон и «арнаути» от Разградско и има малко гребенци.⁴⁶ В гр. Тутракан българското население не е само гребенци, а от разни места.

Не ще се спрем на ред по-малки пропуски и грешки, допуснати в «Карта на етнографските групи на населението в Южна Добруджа през 1913 г.» на Хр. В., но посочените примери сочат, че авторът не е бил достатъчно прецизен, което е останало за сметка на този иначе негов ценен многогодишен труд.

⁴¹ М и л., стр. 162 и 141; Р о м., стр. 106.

⁴² М и л., стр. 162; Р о м., стр. 72.

⁴³ Р о м., стр. 89.

⁴⁴ М и л., стр. 162 и 165.

⁴⁵ Р о м., стр. 78.

⁴⁶ М и л., стр. 163.

⁴⁷ Р о м., стр. 103—104.

РАДИ БОЕВ, ВАРНЕНЦИ В ОТЕЧЕСТВЕНАТА ВОЙНА 1944—1945 г. ВАРНА, 1972 г., 202 стр.

К о с т а д и н С т о я н о в

Наскоро излезе от печат монографията на к. ист. н. Ради Боев «Варненци в Отечественната война 1944—1945 г.», ведомствено издание на окръжния съвет за изкуство и култура — Варна. Книгата засяга една героична страница от историята на българския народ — победоносното завършване на Отечественната война 1944—1945 г. От участието на българския народ във войната на страната на антифашистката коалиция начело със Съветския съюз зависеше съдбата на нова народнодемократична България. С участието си във войната нашата страна трябваше да изкупи вината си като бивш сателит на фашистка Германия, да съдействува с всички сили за разгрома на германския фашизъм и с достойнство да се нареди в семейството на свободолюбивите народи. Бъдещето на нашата страна, както изтъкваше в писмото си от 28 септември 1944 г. до ЦК на БРП(к) великият син на българския народ Г. Димитров, «... ще зависи преди всичко от оня реален принос, който сега като народ и държава ще прибавим към общите военни усилия за час по-скорошното разгромяване на фашистка Германия...»¹

Ето защо обстойното проучване на Отечественната война 1944—1945 г. има не само голямо познавателно значение, но тази славна епопея е неизчерпаем извор за вдъхновение на трудещите се в нашата страна, за възпитанието им в патриотичен и интернационален дух.

Въз основа на документален материал и проучване на излязлата научна литература авторът е успял да разкрие и изтъкне участието на варненци в Отечественната война. Сам по себе си този факт говори за приносния характер на монографията.

Рецензираната книга съдържа кратък предговор и пет глави, а именно: глава първа — Причини, характер и ход на Отечественната война 1944—1945 г., глава втора — Осми пехотен полк в Отечественната война, глава трета — 31 пехотен варненски полк във втория период на Отечественната война, глава четвърта — Черноморският флот в Отечественната война срещу фашистка Германия и глава пета — Организаторската и възпитателна работа на Българската работническа партия (комунисти)

¹ Г. Д и м и т р о в, Съч., т. 11, стр. 152.